

25 Μαρτίου 1821. Εθνική Παλιγγενεσία και Κλήρος

Αφιέρωμα / 1821-2021: Ανάσταση του Γένους / Ιστορία

Δημήτρης Θ. Κανελλόπουλος, PhD Φιλολόγος, Δ/ντής 3ου Δημ. Σχολείου Παλλήνης

Είναι γνωστό πως οι επέτειοι που αναφέρονται σε σημαντικά γεγονότα του εθνικού μας βίου, τροφοδοτούν τη συλλογική μας μνήμη, τονώνοντας και διευρύνοντας τα όρια της αυτογνωσίας μας ως λαού και ως έθνους. Είναι τα σημεία σταθμοί μέσω των οποίων η ενατένιση του παρελθόντος καθίσταται πληρέστερη, η αντιμετώπιση των προβλημάτων του παρόντος επιτυχέστερη και η σχεδίαση του μέλλοντος ασφαλέστερη.

Η σημερινή γιορτή είναι διπλή. Από τη μια τιμάμε τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, τη χαροποιό είδηση από τον Αρχάγγελο Γαβριήλ προς την Παναγία μας ότι θα φέρει στον κόσμο το Σωτήρα και Λυτρωτή. Από την άλλη επαναφέρει στη μνήμη μας όλους εκείνους, αφανείς και επώνυμους, που αγωνίστηκαν γενναία για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού. Εκείνους που κατά το Μακρυγιάννη «ο κόσμος τούς έλεγε τρελούς» καθώς ανέλαβαν το παράτολμο εγχείρημα να αντιταχθούν σε μια κραταιά αυτοκρατορία και να διεκδικήσουν ξανά την ελευθερία, τη δικαιοσύνη, την ελπίδα, που «αποσταμένη» διατηρούνταν άσβεστη μέσα από τις

παραδόσεις και τα τραγούδια «πως πάλι με χρόνους με καιρούς, πάλι δικά μας θα 'ναι».

Απλοί άνθρωποι μεταμορφώθηκαν όταν οι περιστάσεις το απαίτησαν σε επίλεκτους πολεμιστές και στη συνέχεια σε ήρωες. Ανιδιοτελείς και ακούραστοι οι περισσότεροι, δεν έχασαν ποτέ την πίστη τους στην Ανάσταση του Γένους και έγιναν οι αυθεντικότεροι εκφραστές του πνεύματος της καθολικής αντίστασης ενάντια στον κατακτητή.

Αυτό το γεγονός αποτυπώνεται με μοναδική ενάργεια στα όσα συγκλονιστικά απαντά στον Ιμπραήμ ο γέρος του Μοριά, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο πλέον ιδιοφυής και εμπνευσμένος ηγέτορας της επανάστασης, σε ένα σύγχρονο μολών λαβέ: «...όχι τα κλαριά να μας κόψεις, όχι τα δέντρα, όχι τα σπίτια που μας έκαψες, μόνο πέτρα απάνω στην πέτρα να μη μείνει, εμείς δεν προσκυνούμε... Μόνο ένας Έλληνας να μείνει πάντα θα πολεμούμε και μην ελπίζεις πως τη γη μας θα την κάνεις δική σου, βγάλ' το απ' το νου σου».

Ξεχωριστή μνεία επιβάλλεται να γίνει στους πρωτοπόρους της εθνεγερσίας, Ρήγα Φεραίο και Κοσμά τον Αιτωλό καθώς και τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας αφού με τον αγώνα και το κήρυγμά τους έσπειραν τον πόθο του ξεσηκωμού στα στήθη του ταλαιπωρημένου και κατατρεγμένου ραγιά. Αγωνιστές που έγραψαν με το αίμα τους λαμπρές σελίδες ηρωισμού και αυταπάρνησης τιμώνται σήμερα. Διάκος, Κανάρης, Ανδρούτσος, Καραϊσκάκης, Υψηλάντης, Μπουμπουλίνα και αναρίθμητοι

άλλοι μας υπενθυμίζουν πως θα πρέπει, «να είμαστε στο εμείς και όχι στο εγώ». Αλλά και τόποι που συνδέθηκαν στη μνήμη μας με τη θυσία ηρώων όπως το Μεσολόγγι, το Μανιάκι, το Δραγατσάνι, το Κούγκι έχουν λάβει πλέον τη θέση τους στο Πάνθεο της Αθανασίας.

Επειδή στις μέρες μας γίνεται πολλές φορές ιδεολογική ερμηνεία και αυθαίρετη χρήση ιστορικών δεδομένων και συχνά ο ερευνητής δεν κάνει ανάλυση αλλά πολιτική, θα προσπαθήσω στο σημείο αυτό της ομιλίας μου να αναφερθώ εκτενέστερα στο ρόλο του Κλήρου κατά την προετοιμασία αλλά και κατά τη διάρκεια της Επανάστασης.

Αμέσως μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης και την παραχώρηση προνομίων από το Σουλτάνο στον Πατριάρχη Γρηγόριο Γεννάδιο Σχολάριο, διαφοροποιήθηκαν άρδην τα δεδομένα για τον υπόδουλο Ελληνισμό. Ο ρόλος της εθναρχούσας πλέον εκκλησίας ήταν η διάσωση και προστασία του ποιμνίου της. Η στάση της χαρακτηρίζεται από μια απόπειρα πολιτικής κατευνασμού προς το δυνάστη και παράλληλα περιορισμένης συνεργασίας μαζί του. Ο βαθύτερος στόχος της ήταν η ανάσταση όλου του Ρωμαϊκού, δηλαδή της αυτοκρατορίας της Ρωμανίας, στην παλαιά της έκταση. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο έπρεπε πάντα να έχει άψογη στάση απέναντι στην Πύλη, ανεξάρτητα από τις πραγματικές του διαθέσεις. Οι συχνές θανατικές εκτελέσεις Πατριαρχών και Μητροπολιτών αποδεικνύουν, πόσο μικρή ήταν η εμπιστοσύνη των Οθωμανών απέναντί του και συνεπώς, την ορθότητα της θέσης αυτής. Άλλωστε όπως ομολογεί ο εθνικός ιστορικός Κ.Παπαρρηγόπουλος:«...Όσαδήποτε και αν υπήρξαν τα αμαρτήματα πολλών εκ των Πατριαρχών, ουδείς εξ αυτών, ωλίσθησεν περί την ακριβή του πατρίου δόγματος και των υπάτων εθνικών συμφερόντων τήρησιν».

Μια σημαντική μορφή αντίστασης και ταυτόχρονα ηχηρή απάντηση σε όσους αμφισβητούν την προσφορά του κλήρου, τα δύσκολα εκείνα χρόνια, αποτελούν οι Νεομάρτυρες. Είναι εκείνοι που ξαναζωντάνεψαν την πρωτοχριστιανική παράδοση του μαρτυρίου και αποτέλεσαν μοναδική παρηγοριά και στήριγμα, στις συνειδήσεις των υποδούλων. Η καθιέρωση τιμής της μνήμης των Νεομαρτύρων, αμέσως μετά τη θυσία τους, βεβαιώνει τη σιωπηρή έστω (για ευνόητους λόγους), κατάφαση από μέρους του Εθναρχικού Κέντρου (του Οικουμενικού Πατριαρχείου) της θυσίας τους και αναγνώριση της σημασίας της για τη συνέχεια του Γένους.

Στα περισσότερα από 70 επαναστατικά κινήματα που έλαβαν χώρα κατά την Τουρκοκρατία, δεν υπάρχει κάποιο που να μην συμμετείχαν ενεργά κληρικοί κάθε βαθμού ή μοναχοί. Ενδιαφέρουσα είναι η περίπτωση που ένας ησυχαστής αγιορείτης ο άγιος Μάξιμος ο Γραικός το 16ο αιώνα, επιδιώκει να πείσει τους Ρώσους να επιτεθούν εναντίον των Τούρκων.

Στους σκοτεινούς αιώνες της Τουρκικής σκλαβιάς σημαίνουσα εστία αντίστασης αλλά και φωτισμού του Γενους αποτέλεσαν οι Μονές. Τα ελληνικά Μοναστήρια δεν συνδέθηκαν μόνο με τις εξεγέρσεις των χρόνων της δουλείας, αλλά από αυτά ξεπήδησαν και μεγάλες μορφές της επανάστασης του '21. Παράλληλα αποτέλεσαν φάρους παιδείας καθώς όπως επισημαίνει ο υπασπιστής του Κολοκοτρώνη Φωτάκος στα Απομνημονεύματά του: «Μόνοι των οι Έλληνες εφρόντιζαν δια την παιδείαν... Εν ελλείψει δε διδασκάλου ο ιερέυς εφρόντιζε περί τούτου. Όλα αυτά εγίνοντο εν τω σκότει και προφυλακτά από τους Τούρκους» ενώ ο ιστορικός Διονύσιος Κόκκινος σημειώνει: «Το κρυφό σχολειό δεν είναι θρύλος. Το συνετήρησε παρά τας διώξεις, παρά την αξιοθρήνητον έλλειψιν παντός μέσου, παρά την φοβεράν πίεσι τώσων αμέσων αναγκών που θα ήτο φυσικόν να οδηγήσουν προς τον εξισλαμισμόν, ο βαθύτατος πόθος του τυραννουμένου έθνους να υπάρξη».

Πολλοί μοναχοί βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή του μετώπου με την έναρξη της Επανάστασης. Για τη δράση τους στην υπηρεσία - διακονία του Έθνους ο Στρατηγός Μακρυγιάννης είναι αποκαλυπτικός: «Τ' άγια τα μοναστήρια, οπού 'τρωγαν ψωμί οι δυστυχισμένοι...από τους κόπους των Πατέρων, των Καλογήρων...Και εις τον αγώνα της πατρίδος σ'αυτά τα μοναστήρια γινόταν τα μυστικοσυμβούλια, συναζόταν τα ολίγα αναγκαία του πολέμου, και εις τον πόλεμον θυσίαζαν και σκοτωνόταν αυτείοι...».

Η Όρθόδοξη Έκκλησία υπήρξε ένα μεγάλο και διαρκές σχολείο έλπίδας, πνευματικής αντίστασης και έθνικης άφυπνίσεως. Μόνον έτσι μπορούσε να έπιτευχθεί ή Παλιγγενεσία. Έτσι έξηγεΐται ή βαθειά Πίστη τών πρωταγωνιστών του 1821. «Μάχου υπέρ Πίστεως και Πατρίδος» ξεκινά ή προκήρυξη του Άλ. Ύψηλάντη τόν Φεβρουάριο του 1821. «Όταν πήραμε τά όπλα είπαμε πρώτα υπέρ Πίστεως και ύστερα υπέρ Πατρίδος» θυμίζει ό Θ. Κολοκοτρώνης στους μαθητές του πρώτου Γυμνασίου τής άπελευθερωμένης Άθήνας.

Σήμερα είναι εξακριβωμένο ότι ο μεγαλύτερος αριθμός Αρχιερέων ήταν μέλη της Φιλικής Εταιρείας, καθώς οι ηγέτες της γνώριζαν την επιροή τους στο λαό. Μαζί με ολόκληρο το ποίμνιο χωρίς διακρίσεις ή αποκλεισμούς αγωνίζονταν για την κοινή εθνική υπόθεση. Ο Κολοκοτρώνης θέλοντας να δείξει το κλίμα ομοψυχίας που επικρατούσε τουλάχιστον κατά την έναρξη της επανάστασης τονίζει: « Πλησίον εις τον Ιερέα ήτον ο λαϊκός, καθήμενοι εις ένα σκαμνί, Πατριάρχης και τζομπάνης, ναύτης και γραμματισμένος, ιατροί, κλεφτοκαπεταναίοι, προεστοί και έμποροι». Οι ιερωμένοι του '21 με την ποικίλη δράση τους αναδεικνύονται σε σημαιοφόρους όχι μόνο όχι μόνο στους πνευματικούς αγώνες αλλά και στην αγριότητα του πολέμου, επιδεικνύοντας υπέρμετρο ζήλο, γεγονός που πιστοποιεί ο Μακρυγιάννης: «Εμείς τούς παπάδες τούς είχαμε μαζί εις κάθε μετερίζι, εις κάθε πόνον και δυστυχίαν. Όχι μόνον δια να βλογάνε τὰ όπλα τὰ ιερά, αλλά και αύτοί με ντουφέκι και γιαταγάνι, πολεμώντας ώσάν λεοντάρια». Κατά το Γάλλο πρόξενο Πουκεβίλ, οι κληρικοί θύματα του αγώνα ανέρχονται συνολικά στις 6000. Άλλωστε η δράση του ελληνορθόδοξου κλήρου επιβεβαιώνεται και από Τούρκους ιστορικούς που σημειώνουν ότι «Τα σχέδια ετηρούντο μυστικά μεταξύ του Πατριάρχου, των Μητροπολιτών, των Παπάδων, των Δημογερόντων...Τον λαόν της Πελοποννήσου υπεκίνησαν ...οι έμποροι, οι πρόκριτοι, και κυρίως οι μητροπολίται και γενικως οι ανήκοντες εις τον κλήρον, δηλαδή οι πραγματικοί ηγέται του Εθνους». Ωστόσο η σημαντικότερη προσφορά του Ράσου στο Έθνος δεν ήταν τόσο η συμμετοχή του Κλήρου στις ένοπλες εξεγέρσεις, όσο η διατήρηση του ελληνορθόδοξου φρονήματος του Γένους και της αγάπης του προς την ελευθερία.

Πολύς λόγος γίνεται τελευταία για το ρόλο του εθνομάρτυρα Γρηγορίου του Ε΄ και τον αφορισμό του Υψηλάντη. Αρκετοί σημειώνουν την επιφυλακτική στάση του Πατριάρχη ως προς την εξέγερση, παραβλέποντας ανάλογες συμπεριφορές του Κοραή και του Καποδίστρια. Αυτό βέβαια συμβαίνει γιατί δε λαμβάνουν υπόψη τους, τη γενικότερα ιδιαίτερα φορτισμένη πολιτική κατάσταση στην Πόλη τις μέρες εκείνες και το διαφαινόμενο κίνδυνο γενικής σφαγής των Ρωμηών, λόγω της οργής του Σουλτάνου, όπως αναφέρεται σε έγγραφα ξένων διπλωματών. Άλλωστε η πιο τρανή απόδειξη του αφορισμού ως ενέργειας εθνικής αναγκαιότητας, είναι η ερμηνεία που δίνει ο άμεσα θιγόμενος Αλέξανδρος Υψηλάντης: «Ο Πατριάρχης, βιαζόμενος υπό της Πόρτας, σας στέλλει αφοριστικά και Εξάρχους, παρακινώντας σας να ενωθήτε με την Πόρταν. Εσείς όμως να τα θεωρήτε αυτά ως άκυρα, καθότι γίνονται με βίαν και δυναστείαν και άνευ της θελήσεως του Πατριάρχου».

Σήμερα, αποστασιοποιημένοι από το χρόνο, μας παρέχεται η δυνατότητα να κρίνουμε με νηφαλιότητα το έπος του 1821 αλλά και να αποτιμήσουμε την πορεία του νεότερου Ελληνισμού από την έναρξη της Επανάστασης ως τις μέρες μας. Ο οκτάχρονος αγώνας εναντίον των Τούρκων αλλά και ο μετέπειτα εθνικός μας βίος διατρέχουν 2 παράλληλες πορείες. Από την έξαρση των αγώνων και των θριάμβων για ελευθερία και εθνική αποκατάσταση, στην πτώση και την οδύνη των εθνικών συμφορών. Κοινή συνισταμένη και των δύο περιόδων η αποθέωση της ενότητας και του αγωνιστικού ήθους από τη μια ενώ στους αντίποδες, ο σιγματισμός από την κατάρα του διχασμού και της αυτοκαταστροφής.

Κλείνοντας καθώς ορισμένοι ίσως θελήσουν να ρίξουν στη λήθη της ιστορίας όλα

αυτά τα στοιχεία του ενδοξου παρελθόντος μας, εμείς ας μη λησμονούμε τα λόγια του Σεφέρη πως «Σβήνοντας ένα κομμάτι από το παρελθόν είναι σαν να σβήνεις ένα κομμάτι από το μέλλον» και ας μεταλαμπαδεύσουμε στις μελλούμενες γενιές αυτό που ο στρατηγός Μακρυγιάννης παραδίδει ως παρακαταθήκη κλείνοντας τα Απομνημονεύματά του: «...να ιδούνε και τα παιδιά μας και να λένε "έχουμε αγώνες πατρικούς, έχουμε θυσίες" και να μπαίνουν σε φιλοτιμία και να εργάζονται για το καλό της πατρίδας τους, της θρησκείας τους και της κοινωνίας».

<https://bit.ly/2Qt3MWE>